

การศึกษาพัฒนาการและการผลิตซ้ำของ “ความเกลียดชัง” ในสังคมไทย

A Study of Development and Reproduction of “Hatred” in Thai Society

วันที่รับบทความ: 18 เมษายน 2568

สมชาย ศรีรักษ์^{1*}

วันที่แก้ไขบทความ: 2 พฤษภาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 7 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาที่มา พัฒนาการ และการผลิตซ้ำของความเกลียดชังในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย และ 2) ศึกษาหาแนวทางแก้ไขและวิธีการรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากความเกลียดชังที่เพิ่มขึ้นอย่างมากในปัจจุบัน การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การวิจัยเอกสาร และใช้ระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ในงานวิจัยนี้ศึกษาความเกลียดชัง 3 ด้าน คือ 1) ด้านอุดมการณ์ทางการเมือง 2) ด้านชาติพันธุ์และเชื้อชาติ และ 3) ด้านเพศภาวะและเพศวิถี ผลจากการวิจัยพบว่า ความแตกต่างระหว่างอุดมการณ์ทางการเมือง ทำให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงขึ้นหลายเหตุการณ์ในสังคมไทย มโนทัศน์ “ความเป็นไทย” ทำให้เกิดอคติเรื่องชาติพันธุ์ ส่วนความเชื่อในเรื่องเพศชายและหญิง ทำให้เกิดอคติต่อกลุ่มที่มีเพศวิถีที่แตกต่างออกไป เช่น กลุ่มเกย์ เป็นต้น ทั้งนี้การผลิตซ้ำความเกลียดชังขึ้นใหม่กลายเป็นกลไกที่สำคัญที่ทำให้ความเกลียดชังยังคงอยู่ในสังคม อุปสรรคสำคัญในการแก้ไขปัญหาความเกลียดชังในสังคมไทย คือ การขาดความรู้และข้อมูล และการยึดติดในความคิดของตนเอง สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่สำคัญที่สุด คือ การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ และการปลูกฝังความคิดประชาธิปไตยเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมกันในฐานะความเป็นมนุษย์ที่ไม่ถูกลดทอนศักดิ์ศรี ดูหมิ่นเหยียดหยาม หรือถูกแบ่งชนชั้นว่าต่ำกว่า

คำสำคัญ: ความเกลียดชัง การผลิตซ้ำ อุดมการณ์ทางการเมือง ชาติพันธุ์ เพศวิถี

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

*ผู้ประสานงานหลัก e-mail: somchai.s@dru.ac.th

A Study of Development and Reproduction of “Hatred” in Thai Society

Received: April 18, 2025

Somchai Srirak^{1*}

Revised: May 2, 2025

Accepted: May 7, 2025

Abstract

The purposes of this study were to: 1) study the cause, development and reproduction of various forms of hatred that have occurred in Thai society through the changing social context of each era, and 2) study to find out solutions and ways to cope with the problems arising from the present significant increase in hatred. This research employed a historical methodology, with data collected through document analysis of both primary and secondary sources. Historical methods were used to verify the validity and reliability of the data. Although hatred manifests in many forms, this study focused on three specific dimensions: political ideology, ethnicity and race, and gender and sexuality. The research results found that differences in political ideologies have led to a series of conflicts and violent incidents. Also, the concept of “Thainess” caused ethnic prejudice. In the aspect of the belief in gender that there were only males and females, this caused prejudice towards groups of different sexualities, such as gay. However, the main obstacles in solving the problem of hatred in Thai society were the lack of knowledge and information, and dwelling on one’s own ideas. To solve these problems, the most significant step was to build reconciliation and cultivate the idea of equality as human beings who are not degraded, despised, or divided into lower classes.

Keywords: hatred, reproduction, political ideologies, ethnic, sexualities

¹ Lecturer, Social Studies, Faculty of Education, Dhonburi Rajabhat University

*Corresponding author, e-mail: somchai.s@dru.ac.th

บทนำ

ในห้วงเวลาปัจจุบัน สังคมไทยกำลังเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงและปัญหาสำคัญในหลากหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและความเป็นปึกแผ่นของชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ได้เน้นย้ำให้เห็นถึง “ความมั่นคง” เป็นหนึ่งใน 6 ด้านหลักของปัญหาที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะในมิติทางสังคมที่เน้นการสร้างความปลอดภัยและความสามัคคี เพื่อเสริมสร้างพลังร่วมในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561, หน้า 5)

การกำหนดเป้าหมายเรื่อง “ความปลอดภัย” เอาไว้อย่างชัดเจนในแผนระดับชาตินั้น ย่อมสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยกำลังเผชิญกับภาวะความแตกแยกที่ลุกลามมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งทางการเมือง ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ หรือความไม่ไว้วางใจระหว่างกลุ่มคนที่มีความเชื่อ ความคิด หรืออัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น โดยเฉพาะนับตั้งแต่เหตุการณ์รัฐประหาร พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา ที่นำไปสู่การแบ่งขั้วการเมืองอย่างชัดเจน (อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, 2557, หน้า 205) จนทำให้เกิดการปลูกฝังความรู้สึก “ต่อต้าน” และ “เกลียดชัง” ระหว่างกลุ่มในสังคมให้เด่นชัดยิ่งขึ้น นอกจากมิติทางการเมืองแล้ว ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ก็ได้สร้างความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งไม่เพียงส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตเท่านั้น แต่ยังเป็นชนวนสำคัญที่ตอกย้ำความรู้สึก “ไม่เป็นธรรม” และผลักดันให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก ความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน (สฤณี อาชวานันทกุล, ฌ์รัฐสิฏฐิ รักษาเกียรติวงศ์ และ วริษา ดิเรกอุดมศักดิ์, 2557, หน้า 62) จนอาจกลายเป็นฐานรากของความเกลียดชังในหมู่ประชาชนด้วยกันเองได้

ปัจจุบัน ความเกลียดชังในสังคมไทยเริ่มแสดงออกชัดเจนมากขึ้นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งกลายเป็นพื้นที่หลักของการปะทะทางอารมณ์ ความคิด และอุดมการณ์ ผู้คนจำนวนมากใช้ถ้อยคำรุนแรง สบประมาท ดูหมิ่น หรือเหยียดหยามกันโดยตรงบนพื้นฐานของอัตลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ศาสนา เพศ อาชีพ หรืออุดมการณ์ทางการเมือง โดยการแสดงออกเช่นนี้ นักวิชาการด้านความเกลียดชังเรียกว่า Hate Speech ที่มักมีรากฐานมาจากอคติ การไม่ยอมรับความแตกต่าง และความกลัวต่อผู้อื่นที่ไม่เหมือนตน (Cortese, 2006, p. 3) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการตะวันตกอย่าง Masuda (1989) ที่เห็นว่า Hate Speech เป็นการแสดงออกที่เกี่ยวกับอำนาจที่ไม่สมดุล และมีผลทำให้กลุ่มเปราะบางถูกทำให้เป็นอื่น (othering) ในขณะที่ Delgado & Stefancic (2017) จากแนวคิด Critical Race Theory ชี้ว่า Hate Speech เป็นกลไกหนึ่งในการรักษาและตอกย้ำโครงสร้างความไม่เท่าเทียมในสังคม

อย่างไรก็ตาม ความเกลียดชังในสังคมไทยไม่ได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลันหรือเกิดจากปัจเจกบุคคลเท่านั้น หากแต่เป็นปรากฏการณ์ที่ก่อร่างสร้างตัวผ่านกระบวนการประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมอย่างซับซ้อน โดยเฉพาะผ่านการผลิตซ้ำทางวาทกรรม (discourse) และกลไกทางอำนาจรัฐ (อุษณีย์ ธโนศวรรย์ และศรีชัย พรประชาธรรม, 2553, หน้า 242-249) เช่น ระบบการศึกษา ที่มีกล่อหลอม

“ความเป็นไทย” ในแบบที่ตัดตอนความหลากหลาย สื่อมวลชน ที่บางครั้งมีบทบาทในการเลือกข้างหรือสร้างภาพเชิงลบต่อบางกลุ่ม วรรณกรรมหรือภาพยนตร์ ที่นำเสนออัตลักษณ์ของ “ผู้อื่น” อย่างตายตัว หรือแม้แต่การใช้อำนาจรัฐผ่านนโยบายหรือกฎหมายที่กีดกันหรือเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มที่มีความคิดเห็นหรืออัตลักษณ์ที่แตกต่าง

จากแนวคิดของ Louis Althusser (1971) เกี่ยวกับ “อุดมการณ์” และ “กลไกอุดมการณ์ของรัฐ” (ideological state apparatuses) ช่วยอธิบายว่าระบบการศึกษา สื่อ ศาสนา และครอบครัว มีบทบาทในการผลิตซ้ำโครงสร้างอำนาจของรัฐผ่านการทำให้อุดมการณ์ของชนชั้นปกครองกลายเป็นเรื่อง “ธรรมชาติ” หรือ “ปกติ” ในขณะที่ Pierre Bourdieu (1977) เสนอว่า “การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม” (cultural reproduction) เกิดขึ้นผ่านทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) และ “นิสัยฝังลึก” (habitus) ซึ่งถูกส่งต่อโดยไม่รู้ตัวในกระบวนการเรียนรู้และการฝึกฝนทางสังคม ทำให้โครงสร้างทางสังคมเดิมดำรงอยู่ต่อไป นอกจากนี้ Michel Foucault (1978) เสนอว่าอำนาจไม่ได้อยู่ในรูปแบบของการบังคับเพียงอย่างเดียว แต่กระจายผ่านวาทกรรมและสถาบันต่าง ๆ ที่กำหนดว่าอะไรควรถูกพูดถึงหรือมองเห็นได้ (visibility) และอะไรควรถูกทำให้เงียบหรือมองไม่เห็น (silencing) ซึ่งมีส่วนในการผลิตซ้ำความเกลียดชังอย่างเป็นระบบ โดยการจัดวางบางกลุ่มให้กลายเป็น “อื่น” หรือ “ภัยคุกคาม” อย่างต่อเนื่อง การผลิตซ้ำในรูปแบบเหล่านี้จึงไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดความเกลียดชังจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นกลไกที่ฝังลึกในโครงสร้างอำนาจ วาทกรรม และสถาบันของรัฐ ซึ่งดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันอย่างแนบเนียนและต่อเนื่อง

แม้สังคมไทยจะเริ่มมีความพยายามในการรับมือกับความเกลียดชังด้วยการสร้างพื้นที่ปลอดภัย ส่งเสริมความเข้าใจและเคารพความแตกต่างมาแล้วบ้าง แต่กลไกการจัดการความเกลียดชังยังขาดการบูรณาการอย่างเป็นระบบ ขาดฐานข้อมูลหรือเครื่องมือทางกฎหมายที่ชัดเจน และยังไม่สามารถสกัดกั้นหรือคลี่คลายการผลิตซ้ำความเกลียดชังในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความเกลียดชังจำนวนมากมักวิเคราะห์ปรากฏการณ์ความเกลียดชังในเชิงจิตวิทยา หรือผ่านกรณีศึกษาร่วมสมัยในสื่อสังคม จึงทำให้เข้าใจว่าความเกลียดชังเป็นเพียงผลลัพธ์ของอารมณ์หรือความขัดแย้งชั่วคราว ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วความเกลียดชังเป็นกลไกทางสังคมที่มีรากทางประวัติศาสตร์ และมีพลวัตที่ดำรงอยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจในแต่ละยุคสมัย

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเกลียดชังในสังคมไทยในมิติเชิงประวัติศาสตร์ โดยมุ่งทำความเข้าใจการก่อรูป พัฒนาการ และการผลิตซ้ำของความเกลียดชังในแต่ละยุคสมัยภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการนำกรอบการศึกษาทางประวัติศาสตร์ เข้ามาเชื่อมโยงกับแนวคิดสมัยใหม่ว่าด้วยอคติทางสังคม อำนาจวาทกรรม และการผลิตซ้ำ ซึ่งยังไม่ปรากฏอย่างเป็นระบบในงานวิจัยความเกลียดชังในบริบทของไทยก่อนหน้านี้ การเข้าใจความเกลียดชังในมิติทางประวัติศาสตร์เช่นนี้ จะช่วยให้สังคมเข้าถึงรากของปัญหา และสามารถพัฒนากลไกการจัดการความเกลียดชังที่ไม่เพียงมุ่งจัดการเฉพาะหน้า แต่ยังป้องกันการก่อตัวของความรุนแรงที่อาจเกิดจากความเกลียดชังในอนาคตได้อย่างยั่งยืน อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างสังคมที่ปรองดอง เข้มแข็ง และมีความมั่นคงตามเป้าหมายของแผนยุทธศาสตร์ชาติที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาที่มา พัฒนาการ และการผลิตซ้ำของความเกลียดชังในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย
2. เพื่อศึกษาหาแนวทางแก้ไขและวิธีการรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากความเกลียดชังที่เพิ่มขึ้นอย่างมากในปัจจุบัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความเกลียดชัง หมายถึง อารมณ์หรือท่าทีเชิงลบที่ถูกผลิตซ้ำและปลูกฝังผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม สังคม และการเมือง เพื่อสร้างและรักษาเส้นแบ่งระหว่าง “เขา” กับ “เรา” และใช้เป็นเครื่องมือในการลดคุณค่าของผู้อื่น หรือกลุ่มที่ถูกมองว่าแตกต่างหรือต่ำต้อย ความเกลียดชังสามารถแสดงออกผ่านคำพูด การกระทำ หรือระบบที่กดขี่กลุ่มเปราะบางในสังคม
2. การผลิตซ้ำ หมายถึง กระบวนการที่แนวคิด อคติ หรืออำนาจที่ฝังอยู่ในโครงสร้างสังคมถูกถ่ายทอด ซ้ำเติม และทำให้ดูเป็น “เรื่องปกติ” ผ่านกลไกต่าง ๆ เช่น ระบบการศึกษา สื่อ วรรณกรรม หรือสถาบันทางสังคมอื่น ๆ
3. อุดมการณ์ หมายถึง ระบบแนวคิดหรือชุดความเชื่อที่ทำหน้าที่หล่อหลอมการมองโลกของบุคคลหรือกลุ่ม โดยมักแฝงอยู่ในวาทกรรมและโครงสร้างทางสังคมอย่างแนบเนียน เพื่อคงไว้ซึ่งอำนาจของกลุ่มที่อยู่เหนือ เช่น อุดมการณ์ชาตินิยม ขนชั้น หรือเพศนิยม
4. ความเป็นไทย หมายถึง ชุดคุณค่าทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และพฤติกรรมที่รัฐไทยหรือสถาบันหลักในสังคม สร้างและส่งเสริมว่าเป็น “อัตลักษณ์ของไทย” ที่แท้จริง ซึ่งมักถูกนำไปใช้ในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวและกีดกันความหลากหลาย เช่น เชื้อชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือความเชื่อที่ต่างจากกระแสหลัก
5. ชาตินิยม หมายถึง กลุ่มวัฒนธรรมที่คนในกลุ่มมีคุณลักษณะทางวัฒนธรรมร่วมกันที่แตกต่างไปจากกลุ่มชาตินิยมอื่น ๆ โดยที่คนในกลุ่มนั้นต่างก็เชื่อว่ากลุ่มตนเองนั้นมีจุดกำเนิดของบรรพบุรุษเดียวกัน มีความผูกพันทางสายเลือด และมีความเป็นเครือญาติกัน ซึ่งความเชื่อดังกล่าวส่งผลให้คนในกลุ่มเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
6. เพศวิถี หมายถึง วิถีชีวิตทางเพศ ที่ถูกกำหนดจากค่านิยม บรรทัดฐาน วิถีคิด และวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความปรารถนาและการแสดงออกพฤติกรรมทางเพศ เมื่ออยู่ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การให้ความหมายและการให้ค่าในเรื่องเพศ ตัวตนทางเพศ หรือวิถีชีวิตทางเพศย่อมแตกต่างกันด้วย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (historical research method) เพื่อศึกษา พัฒนาการและการผลิตซ้ำความเกลียดชังในสังคมไทย โดยเน้น 3 มิติหลัก ได้แก่ อุดมการณ์ทางการเมือง ชาตินิยม และเพศวิถี ซึ่งผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร (documentary research) โดยเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (secondary sources) และข้อมูลปฐมภูมิ (primary source) โดยแบ่งเป็น 4 ประเภทหลัก ได้แก่ 1) เอกสารทางประวัติศาสตร์ 2) วรรณกรรมทางการเมืองและสังคม เช่น นวนิยาย บทความจากนิตยสาร 3) เอกสารทางวิชาการ เช่น วิทยานิพนธ์ บทความวิจัย หนังสือวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ทางการเมือง ชาตินิยม และเพศวิถี และ 4) สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น ข่าว หนังสือพิมพ์ สื่อออนไลน์ และเพื่อให้การวิเคราะห์มีความเฉพาะเจาะจงและเป็นระบบ ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกเอกสารตามขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดช่วงเวลาในการศึกษา ครอบคลุมตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงช่วงหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 โดยแบ่งเป็นช่วงสำคัญ ได้แก่

- 1.1 ช่วงหลัง พ.ศ. 2475 เป็นช่วงการสร้างความเป็นไทย
- 1.2 ช่วง 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เป็นช่วงความเกลียดชังเชิงอุดมการณ์
- 1.3 ช่วงหลัง พ.ศ. 2549 เป็นช่วงความขัดแย้งและการตีตราทางการเมือง
- 1.4 ช่วงร่วมสมัย เป็นช่วงความหลากหลายทางเพศและการเมืองเรื่องอัตลักษณ์

2. ใช้เกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่

- 2.1 ความเกี่ยวข้องกับประเด็นความเกลียดชังในด้านอุดมการณ์ เพศ หรือชาตินิยม
- 2.2 การเป็นเอกสารที่สะท้อนวาทกรรม สัญลักษณ์ หรือภาษาที่มีลักษณะของอคติ การตีตรา

หรือการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์

2.3 ความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มา เช่น เอกสารที่ตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ทางวิชาการ หรือสื่อหลักในยุคสมัยนั้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบบันทึกข้อมูลเอกสาร (document analysis form) ที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น เพื่อใช้บันทึกและจัดหมวดหมู่ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่นำมาศึกษา โดยประกอบด้วยหัวข้อหลัก ดังนี้

- 1) ชื่อเรื่องและประเภทเอกสาร (หนังสือ รายงาน บทความ ฯลฯ)
- 2) ผู้แต่งและแหล่งที่มาของเอกสาร
- 3) ช่วงเวลาที่ผลิต/เผยแพร่
- 4) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเกลียดชัง (ด้านอุดมการณ์ ชาตินิยม และเพศ)
- 5) คำ/วลี/วาทกรรมที่แสดงถึงอคติ การตีตรา การเหมารวม หรือการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์
- 6) บริบททางสังคมและการเมืองของช่วงเวลานั้น
- 7) ข้อสังเกตเกี่ยวกับการผลิตซ้ำหรือการเปลี่ยนแปลงของวาทกรรม และ
- 8) ความน่าเชื่อถือของเอกสาร (ประเมินจากแหล่งที่มา และความสอดคล้องกับเอกสารอื่น) ซึ่งแบบบันทึกนี้ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบและมีความลึกซึ้งขึ้น

การวิเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูล

ผู้วิจัยใช้กรอบการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์และวาทกรรม (historical and discourse analysis framework) ซึ่งเป็นกรอบการวิเคราะห์ที่ผสมผสานการวิเคราะห์แบบพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เข้ากับการวิเคราะห์วาทกรรมทางสังคม เพื่อสืบค้นพัฒนาการของอคติ ความเกลียดชัง และกลไกการผลิตซ้ำในแต่ละช่วงเวลา โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องอุดมการณ์ (ideology) วาทกรรม (discourse)

การผลิตซ้ำ (reproduction) อคติ (prejudice) การเมืองอัตลักษณ์ (identity politics) เป็นเครื่องมือวิเคราะห์หลัก หลังจากนั้นจึงนำเสนอและเรียบเรียงข้อมูลโดยใช้วิธีการพรรณนาและวิเคราะห์อธิบาย (description and analytical) เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์วิจัยที่ได้กำหนดไว้

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1) ซึ่งมุ่งศึกษาเรื่องความเกลียดชังในสังคมไทยใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านอุดมการณ์ทางการเมือง 2) ด้านชาติพันธุ์และเชื้อชาติ และ 3) ด้านเพศภาวะและเพศวิถี พบว่าความเกลียดชังในแต่ละด้านมีที่มา พัฒนาการ และกระบวนการผลิตซ้ำที่แตกต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ด้านอุดมการณ์ทางการเมือง

อุดมการณ์ราชาธิปไตยซึ่งยกระดับสถานะของพระมหากษัตริย์เป็นสมมติเทพได้หยั่งรากลึกในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน โดยได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ พุทธศาสนา ระบบศักดินา และความสัมพันธ์แบบไพร่-มูลนาย อุดมการณ์เหล่านี้ได้หล่อหลอมให้สถาบันพระมหากษัตริย์กลายเป็นศูนย์กลางของอำนาจและศีลธรรม ความศักดิ์สิทธิ์ของสถาบันจึงไม่ใช่เพียงความเชื่อทางศาสนา หากแต่เป็นองค์ประกอบสำคัญของโครงสร้างอำนาจทางการเมืองและจิตสำนึกทางสังคม ซึ่งดำรงอยู่ในฐานะอุดมการณ์หลักของสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง พ.ศ. 2475 แต่อุดมการณ์ประชาธิปไตยที่คณะราษฎรพยายามสถาปนากลับถูกต่อต้านและล้มล้าง โดยเฉพาะภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ซึ่งอำนาจทหารและกลุ่มอนุรักษ์นิยมได้ร่วมกันฟื้นฟูบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์และอุดมการณ์ราชาชาตินิยมให้กลับมาเป็นศูนย์กลางอีกครั้ง อุดมการณ์ดังกล่าวยังคงถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องผ่านกลไกต่าง ๆ เช่น ระบบการศึกษา สื่อมวลชน พิธีกรรมทางการเมือง และกฎหมาย เพื่อธำรงรักษาสถานะสูงสุดของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทย

ภายใต้การนำของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ความพยายามในการ “ผลิตซ้ำ” อุดมการณ์ดังกล่าวยิ่งทวีความเข้มข้นขึ้น โดยเฉพาะในช่วงที่รัฐต้องเผชิญหน้ากับกระแสความคิดฝ่ายซ้ายและลัทธิคอมมิวนิสต์ รัฐได้ดำเนินกลยุทธ์แบ่งแยกประชาชนผ่านการสร้างคู่ตรงข้ามทางอุดมการณ์อย่างเป็นระบบ วาทกรรมความเกลียดชังจึงถูกผลิตขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความชอบธรรมต่อการใช้ความรุนแรงกับผู้เห็นต่าง หรือการปลุกฝังความเชื่อว่าการฆ่าผู้มีอุดมการณ์ตรงข้ามไม่ใช่เรื่องบาป ความเกลียดชังเชิงโครงสร้างในลักษณะนี้นำไปสู่โศกนาฏกรรม 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 แม้สถานการณ์ทางการเมืองในช่วงทศวรรษ 2520-2540 จะคลี่คลายลง แต่ภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ความเกลียดชังทางการเมืองได้กลับมาอีกครั้ง โดยมีรูปแบบใหม่ผ่านกลไกตุลาการภิวัตน์ สื่อมวลชน และวาทกรรมเรื่อง “จริยธรรมของคนดี” ซึ่งถูกนำมาใช้ในการลดทอนความชอบธรรมของนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง วาทกรรมอย่าง “นักการเมืองเลว” หรือ “ไม่รักชาติ” จึงกลายเป็นเครื่องมือในการผลักฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองให้ออกไปอยู่นอกขอบเขตของสังคม และกลายเป็น “ผู้อื่น” ที่ไม่ควรได้รับสิทธิเท่าเทียมกับประชาชนทั่วไป

กระบวนการผลิตซ้ำวาทกรรมเหล่านี้มิได้เป็นเพียงเครื่องมือทางอุดมการณ์ หากแต่ทำหน้าที่เป็นกลไกแห่งความเกลียดชังที่ฝังรากลึกในระดับโครงสร้างของสังคม ผ่านการสถาปนา “ความเป็นไทย” แบบเดียวที่ถูกยอมรับว่าเป็นสิ่งชอบธรรม วาทกรรมดังกล่าวถูกใช้เพื่อจำแนก แบ่งแยก และตีตราผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่างทางการเมือง การเมืองของ “คนดี” จึงกลายเป็นข้ออ้างในการจำกัดเสรีภาพ และสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้ความรุนแรงต่อฝ่ายตรงข้ามในนามของ “ความถูกต้อง” ดังนั้น ความเกลียดชังในสังคมไทยจึงมิได้เกิดจากความเข้าใจผิดเฉพาะบุคคลหรือความขัดแย้งทางอารมณ์เท่านั้น หากแต่เป็นผลจากการจัดระเบียบทางอำนาจที่ถูกส่งผ่านโดยโครงสร้างรัฐ อุดมการณ์ และวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งทำให้การใช้ความรุนแรงสามารถถูกอธิบายและยอมรับได้ภายใต้กรอบของ “ความดี” หรือ “ความถูกต้อง” ภายใต้บริบทเช่นนี้จึงทำให้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของความหลากหลายทางการเมืองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก เนื่องจาก “ความแตกต่าง” มิได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย หากกลับถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามต่อระเบียบสังคม

2) ด้านชาติพันธุ์และเชื้อชาติ

แม้สังคมไทยดั้งเดิมจะอยู่ร่วมกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์โดยไม่มีความขัดแย้งอย่างเด่นชัด แต่กระบวนการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ภายใต้อุดมการณ์ชาตินิยมได้เปลี่ยนแปลงพลวัตนั้นอย่างมีนัยสำคัญ กระแสแนวคิดเชื้อชาตินิยมที่เน้น “ความบริสุทธิ์ของชาติ” และ “ความเหนือกว่าทางวัฒนธรรม” กลายเป็นกลไกสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์แห่งชาติแบบเอกภาพ ซึ่งรัฐไทยนำมาใช้ผ่านการนิยามและปลูกฝัง “ความเป็นไทย” ที่ถูกทำให้กลายเป็นบรรทัดฐานกลาง โดยตอกย้ำว่าใครคือ “คนไทยแท้” และใครคือ “ผู้อื่น”

กระบวนการนี้ไม่เพียงแต่กีดกันความหลากหลายออกจากพื้นที่สาธารณะ แต่ยังส่งเสริมความเกลียดชังต่อกลุ่มชาติพันธุ์หรือเชื้อชาติที่ถูกมองว่าเบี่ยงเบนจากอัตลักษณ์หลัก เช่น กรณีชาวจีนในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งถูกตีตราว่าเป็น “ภัยของชาติ” เนื่องจากมีแนวคิดสาธารณรัฐและบทบาททางเศรษฐกิจที่รัฐมองว่าสั่นคลอนอำนาจเดิม หรือในช่วงสงครามเย็นที่อัตลักษณ์ไทยถูกร้อยรัดเข้ากับความเป็นชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ จนกลายเป็นเกราะต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ และเป็นเครื่องมือในการทำให้ “ผู้เห็นต่าง” กลายเป็น “ผู้ทรยศ” ซึ่งสมควรถูกเกลียด ถูกทำร้าย และถูกกีดกันออกจากความเป็นพลเมืองโดยสมบูรณ์

ภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ความเป็นไทยแบบอนุรักษนิยมถูกนำกลับมาผลิตซ้ำอีกครั้งหนึ่ง โดยเชื่อมโยงกับวาทกรรมทางการเมือง ซึ่งสะท้อนการใช้ความเป็นไทยเพื่อแบ่งแยกและควบคุมทางอุดมการณ์ ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา และแนวคิดจึงถูกทำให้เป็นเหตุแห่งความไม่ไว้วางใจและเป็นจุดตั้งต้นของความเกลียดชัง เช่น กรณีสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ชาวมลายูมุสลิมถูกมองว่าเป็นภัยความมั่นคง หรือกรณีกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่ถูกทำให้เป็น “คนอื่น” ที่ไม่กลืนกลายกับรัฐไทย วาทกรรมความเป็นไทย จึงไม่ใช่เป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างเอกภาพ แต่ยังเป็นกลไกในการผลักดันความหลากหลายไปอยู่ชายขอบ และผลิตซ้ำความเกลียดชังอย่างลึกซึ้ง ความเกลียดชังที่ปรากฏไม่ได้เป็นเพียงปฏิกิริยาทางอารมณ์ แต่ถูกทำให้มีความชอบธรรมภายใต้กรอบคิดแบบชาตินิยม

และความมั่นคงของรัฐ ซึ่งส่งผลให้ประชาชนจำนวนมากไม่สามารถนิยามตัวตนของตนเองได้อย่างอิสระ ในฐานะพลเมืองที่เท่าเทียม

3) ด้านเพศภาวะและเพศวิถี

อุดมการณ์แบบระบบเพศคู่ตรงข้าม (heteronormativity) ถูกฝังรากอย่างเป็นระบบในสังคมไทยตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผ่านการกำหนดบทบาท หน้าที่ และพฤติกรรมที่เหมาะสมของ “ชาย” และ “หญิง” ทั้งในระดับนโยบายรัฐ เช่น การกำหนดบทลงโทษ หน้าที่ในเรือนจำ และรูปแบบการแต่งกาย ไปจนถึงการปลูกฝังผ่านระบบการศึกษา เช่น แนวคิด “สุภาพบุรุษ” และ “สุภาพสตรี” ที่ตอกย้ำบทบาททางเพศแบบเหมารวม ซึ่งการผลิตซ้ำอุดมการณ์นี้ทำให้ผู้ที่มีเพศภาวะหรือพฤติกรรมทางเพศนอกกรอบ เช่น คนข้ามเพศหรือกลุ่มรักเพศเดียวกัน ถูกตีตราว่า “ผิดเพศ” หรือ “ผิดธรรมชาติ” และกลายเป็น “ความเป็นอื่น” ที่ไม่สามารถอยู่ในระเบียบแห่งความถูกต้องทางศีลธรรมของสังคมได้ ความรู้ที่รองรับเพียงเพศชาย-หญิง และรักต่างเพศกลายเป็น กรอบคิดหลักที่กดทับความรู้และความเป็นไปได้อื่น ๆ ทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นทางวิชาการ สถาบันการศึกษา หรือกฎหมาย

การสอนเพศศึกษาในโรงเรียน มีบทบาทสำคัญในการตอกย้ำอคติทางเพศ โดยเน้นบรรทัดฐานรักต่างเพศ และมองพฤติกรรมรักร่วมเพศในเชิงลบ เช่น เป็นความเบี่ยงเบนหรือความผิดปกติทางจิต ซึ่งมักอ้างอิงจิตเวชศาสตร์ตะวันตกอย่างไม่วิพากษ์ ส่งผลให้ผู้เรียนถูกถ่ายทอดอคติเหล่านี้โดยไม่รู้ตัว นอกจากนั้นการผลิตซ้ำภาพลบของกลุ่มคนรักร่วมเพศผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น นวนิยาย ภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ ที่มักถูกนำเสนอในฐานะตัวตลก ตัวร้าย หรือผู้มีปมด้อยทางอารมณ์ เช่น เป็นคนอ่อนไหว ขาดเสถียรภาพทางจิตใจ หรือมีปัญหาชีวิตส่วนตัว ความสัมพันธ์ของพวกเขาถูกลดทอนให้กลายเป็นเรื่องเบี่ยงเบน ไม่จริงจัง หรือถูกลงโทษด้วยจุดจบที่น่าเศร้า ซึ่งตอกย้ำทัศนคติเชิงลบและทำให้ผู้ชมรู้สึกว่าการเป็นรักร่วมเพศคือสิ่งที่ไม่ควรเอาเยี่ยงอย่าง

ดังนั้น อคติทางเพศที่ฝังรากอยู่ในสังคมไทยมิได้เป็นเพียงผลของค่านิยมโบราณหรือความเข้าใจผิดของประชาชนเท่านั้น หากแต่เป็นผลผลิตของการจัดการทางอำนาจที่ใช้ “ความรู้” เป็นเครื่องมือในการควบคุมประชากรและความหลากหลายทางเพศ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความเกลียดชังคนรักร่วมเพศเดียวกันในสังคมไทย ไม่ได้เกิดจากความไม่รู้ หากเกิดจาก “การรู้แบบเฉพาะ” (regime of knowledge) ที่สถาปนาให้ความหลากหลายทางเพศเป็นสิ่งที่ “ควรถูกจัดการ”

โดยสรุป จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สะท้อนให้เห็นว่าความเกลียดชังในสังคมไทยไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกเท่านั้น หากแต่เป็นผลลัพธ์ของการสถาปนาและผลิตซ้ำอัตลักษณ์ “ความปกติ” ผ่านโครงสร้างอำนาจรัฐ สถาบัน และวัฒนธรรม ซึ่งแสดงออกผ่าน 3 มิติ ได้แก่ อุดมการณ์ทางการเมือง ชาติพันธุ์ และเพศวิถี สังคมไทยผลิต “ความปกติ” ให้กลายเป็นมาตรฐานเดียวของการดำรงอยู่ โดยผู้ที่อยู่นอกมาตรฐานนี้จะถูกทำให้เป็นอื่น ถูกกดทับ และถูกลดค่าด้วยกลไกทั้งทางวาทกรรม กฎหมาย และวัฒนธรรม ซึ่งการเข้าใจความเกลียดชังในลักษณะนี้ทำให้เห็นว่าปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าวไม่ใช่เพียงความไม่ชอบส่วนบุคคล แต่เป็นอคติเชิงโครงสร้างที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย การศึกษา หรือแม้แต่วาทกรรมทางสังคมโดยรวม

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2) พบว่า ความเกลียดชังในสังคมไทย โดยเฉพาะประเด็นอุดมการณ์ทางการเมือง ชาตินิยม และเพศวิถี ไม่ได้เป็นเพียงปัญหาด้านทัศนคติ แต่เป็นผลลัพธ์ของโครงสร้างอำนาจการผลิตซ้ำของอคติ และวาทกรรมที่ฝังรากลึกในระบบการศึกษา สื่อ หรือแม้แต่นโยบายรัฐ ดังนั้นแนวทางที่มีศักยภาพในการลดความขัดแย้งและคลี่คลายความเกลียดชัง คือ กระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ (reconciliation) ที่ไม่ใช่เพียงการ “คืนดี” แต่คือการเผชิญหน้าอย่างตรงไปตรงมากับความไม่เป็นธรรมในอดีตและปัจจุบัน โดยมีกระบวนการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ การให้อภัย ความรับผิดชอบ และความจริง ทั้งนี้กระบวนการต้องดำเนินไปอย่างโปร่งใส เท่าเทียม และเป็นธรรม

ความปรองดองอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องยึดโยงกับหลักประชาธิปไตย คือ การเคารพหลักนิติธรรม การฟังเสียงข้างมากโดยไม่ละเลยเสียงส่วนน้อย และการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ควบคู่กับการปลูกฝังแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกันของมนุษย์ตั้งแต่ระดับครอบครัว เนื่องจากสถาบันครอบครัวเป็น “พื้นที่แรก” ของการเรียนรู้ความแตกต่าง การเคารพสิทธิผู้อื่น และการอยู่ร่วมในสังคมพหุวัฒนธรรม หากครอบครัวสามารถสื่อสารและสอนให้สมาชิกเข้าใจว่าไม่มีใครควรถูกลดศักดิ์ศรี ถูกเหยียดหยาม หรือถูกจัดลำดับความเป็นคนเพียงเพราะแตกต่างทางเชื้อชาติ เพศ หรืออุดมการณ์ทางการเมือง ก็จะช่วยสร้างรากฐานที่มั่นคงให้สังคมดำเนินไปสู่ความปรองดองที่แท้จริงได้

อย่างไรก็ตาม แนวทางลดความเกลียดชังจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ที่ครอบคลุมและบูรณาการหลายมิติ ดังนี้

1) การศึกษาและการสร้างความเข้าใจทางสังคม

1.1) ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาหรือวิธีการจัดการเรียนการสอนที่สอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและกลุ่มที่มีความแตกต่างทางความคิด

1.2) ส่งเสริมทักษะการสื่อสารที่สร้างสรรค์ผ่านสื่อและสังคมออนไลน์ เช่น การแสดงความคิดเห็นหรือการใช้ภาษาที่ไม่รุนแรงและหยาบคาย

2) การส่งเสริมความเท่าเทียมและความยุติธรรมทางสังคม

2.1) บังคับใช้กฎหมายที่คุ้มครองบุคคลจากอคติและการเลือกปฏิบัติ

2.2) ป้องกันและลงโทษอาชญากรรมที่เกิดจากความเกลียดชัง (hate crime) อย่างเป็นระบบ

2.3) ใช้แนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความเกลียดชัง

3) การใช้กลไกรัฐและนโยบายสาธารณะ

3.1) ออกมาตรการควบคุมการเผยแพร่ข้อมูลที่สร้างความเกลียดชังผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ

3.2) จัดเวทีสาธารณะที่เปิดโอกาสให้กลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันสามารถพูดคุยกันได้อย่างปลอดภัย และเสริมสร้างบทสนทนาทางสังคมในเชิงบวก

3.3) สนับสนุนให้เกิดโครงการความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะโครงการความร่วมมือในระดับชุมชน เช่น กิจกรรมสานความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน เพื่อลดอคติระหว่างกลุ่ม

4) การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม

4.1) ส่งเสริมและสนับสนุนอุตสาหกรรมบันเทิง เช่น ภาพยนตร์ เพลง ละคร และวรรณกรรมที่มีเนื้อหาสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน

4.2) ไม่แสดงความคิดเห็นของตนเองด้วยการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง (hate speech) ไม่ว่าจะด้วยการพูด การเขียน หรือการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ใด ๆ

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า อุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันนำมาซึ่งความขัดแย้ง และนำไปสู่ความเกลียดชังระหว่างกัน เป็นผลมาจากบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะบริบททางการเมืองที่ส่งผลต่ออุดมการณ์ทางการเมืองของกลุ่มแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในปัจจุบันความขัดแย้งทางการเมืองจะไม่ได้เกิดจากอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันโดยตรง เพราะต่างอยู่บนฐานของอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเหมือนกัน แต่เมื่อมีจุดเน้นของระบอบประชาธิปไตยที่แตกต่างกันก็สามารถนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองได้เช่นเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Iyengar, Sood, & Lelkes (2012) ที่ศึกษาเรื่อง Affect, Not Ideology: A Social Identity Perspective on Polarization พบว่าแม้ประชาชนจะอยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยเดียวกัน แต่การมองโลกผ่านกรอบอุดมการณ์ที่ต่างกัน เช่น เสรีนิยมกับอนุรักษนิยม ก็สามารถนำไปสู่ความเกลียดชังที่ฝังแน่นในระดับบุคคลและสังคม และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิชาติ สถิตินิรามัย และอนุสรณ์ อนุโณ (2560) ที่ศึกษาเรื่อง “การเมืองคนดี”: ความคิดปฏิบัติการ และอัตลักษณ์ทางการเมืองของผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” พบว่าแม้ภายในขบวนการจะมีความแตกต่างด้านชาติพันธุ์และภูมิภาค แต่การมีจุดร่วมกันในด้านความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และแนวคิด “การเมืองคนดี” ได้กลายเป็นฐานอุดมการณ์ที่ใช้สร้างความชอบธรรมให้กับการต่อต้านฝ่ายตรงข้ามที่ถูกมองว่า “ผิด” หรือ “เลว” และสมควรถูกขจัดแม้ด้วยความรุนแรง

ส่วนความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์และเชื้อชาติในสังคมไทย ไม่ได้เกิดขึ้นจากความแตกต่างทางชาติพันธุ์โดยตรง หากแต่เป็นผลมาจากกระบวนการสร้างและนิยาม “ความเป็นไทย” ที่มีลักษณะตายตัวความเป็นไทยถูกทำให้กลายเป็นมาตรฐานทางอัตลักษณ์ โดยผู้ที่ไม่สามารถปรับตัวหรือไม่เข้าข่ายความเป็นไทยตามนิยามของรัฐจึงถูกผลักออกไปเป็น “อื่น” และไม่ได้รับการยอมรับในสถานะที่เท่าเทียมแนวคิดนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรเทพ ว่องสรรพการ (2561) ที่ศึกษาเรื่อง วาทกรรมความเป็นไทยกับการควบคุมทางสังคม พบว่าวาทกรรม “ความเป็นไทย” ถูกผลิตซ้ำควบคู่ไปกับการแบ่งแยกและควบคุมประชากรที่ไม่ใช่ไทย ทั้งในเชิงการเมืองและวัฒนธรรม เช่น การกล่าวหาคนที่สนับสนุนรูปแบบการปกครองที่แตกต่างไปเป็น “คนขายชาติ” หรือ “ไม่ใช่คนไทย” และการใช้คำเหยียดหยาม เช่น ชี้อ้า ทักษิณ ไพร่ สลิ้ม และทุนสามานย์ ซึ่งไม่เพียงสะท้อนการลดทอนคุณค่าของอีกฝ่าย แต่ยังแสดงถึงกลไกการสร้าง ความเกลียดชังและความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ในสังคม ลักษณะเช่นนี้สามารถเปรียบเทียบกับงานวิจัยของ Benedict Anderson (1991) ที่ศึกษาเรื่อง Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism โดยนำเสนอแนวคิดเรื่อง “ชาติ” เป็น “ชุมชนจินตกรรม” (imagined community) ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่ถูกสร้างขึ้นผ่านภาษา ประวัติศาสตร์ และสถาบันต่าง ๆ การที่รัฐนิยามชาติในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง จึงเป็นกระบวนการเลือก “ใครคือคนของ

ชาติ” และ “ใครไม่ใช่” ซึ่งนำไปสู่การกีดกันทางวัฒนธรรมและการเมืองต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่นอกขอบเขตนิยามนั้น เช่น ชาวมลายูมุสลิมในภาคใต้ ชาวเขาในภาคเหนือ หรือแม้แต่คนอีสานที่ถูกมองว่ามีวัฒนธรรมต่างจากกรุงเทพมหานคร

ส่วนด้านเพศภาวะและเพศวิถี ความเกลียดชังต่อบุคคลที่มีเพศภาวะและเพศวิถีแตกต่างจากบรรทัดฐานหลักเกิดจากอุดมการณ์ทางเพศแบบชาย-หญิงที่ครอบงำ ซึ่งไม่เพียงเป็นบรรทัดฐานทางสังคมแต่ยังฝังอยู่ในโครงสร้างสถาบัน เช่น โรงเรียน ครอบครัว ศาสนา และสื่อมวลชน ที่ทำหน้าที่ผลิตซ้ำกรอบคิดว่าเพศต้องสอดคล้องกับเพศกำเนิดและปฏิบัติตามบทบาทที่ “เหมาะสม” ของเพศนั้น ๆ ผู้ที่แสดงออกนอกกรอบ เช่น คนข้ามเพศ (transgender) คนรักเพศเดียวกัน (homosexual) คนที่มีอัตลักษณ์ทางเพศหลากหลาย (non-binary, queer) จึงถูกตีตราและกีดกันออกจากความปกติ ทั้งในระดับวาทกรรมและการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2556) ที่ศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมอคติทางเพศในสังคมไทย ทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2550 พบว่ารากเหง้าของการเกิดอคติทางเพศในสังคมไทยเกิดจากวัฒนธรรมการจัดแบ่งช่วงชั้นของเพศภาวะและเพศวิถี โดยจัดให้ผู้ชายผู้หญิงอยู่เหนือกว่าเกย์ กะเทย ทอม หรือดี และความสัมพันธ์แบบคู่ชายหญิงจะมีคุณค่ามากกว่าความสัมพันธ์แบบชายคู่ชาย และหญิงคู่หญิง ซึ่งวัฒนธรรมนี้ได้แยกคนออกเป็นกลุ่ม ๆ โดยใช้ความเป็นชายและความเป็นหญิงมาเป็นตัวกำหนด

อย่างไรก็ตาม จากผลการวิจัยยังพบว่าอคติด้านเพศภาวะและเพศวิชานั้นมีความซับซ้อนและสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และขึ้นอยู่กับการผลิตซ้ำอคติด้านเพศภาวะและเพศวิถีในขณะนั้นว่าจะมีความเข้มข้นเพียงใด แนวคิดนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Judith Butler (1990) ที่ศึกษาเรื่อง Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity โดยเสนอทฤษฎี Gender Performativity ซึ่งชี้ว่าเพศไม่ได้เป็นสิ่งที่กำหนดโดยธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูก “กระทำซ้ำ” (performed) ผ่านพฤติกรรม คำพูด การแต่งกาย และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างต่อเนื่องเมื่อบุคคลแสดงออกนอกขอบ เช่น ชายแต่งหญิง หรือความสัมพันธ์รักระหว่างเพศเดียวกัน ก็จะถูกมองว่า “ผิดปกติ” เพราะไม่สอดคล้องกับการแสดงซ้ำแบบเดิมของเพศชายหรือหญิงตามบรรทัดฐาน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2565) ที่ศึกษาเรื่อง พลวัตสังคมไทยกับอคติต่อคนข้ามเพศและคนรักเพศเดียวกัน พบว่าอคติทางเพศเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ และไม่มีรูปแบบตายตัว คนต่างยุคสมัยต่างคิดไม่เหมือนกัน ดังนั้นการจะเข้าใจอคติทางเพศได้อย่างชัดเจน จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจความหมายของอคติทางเพศในแต่ละช่วงสมัยว่ามีความแตกต่างกันอย่างไรด้วย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการนำไปใช้ประโยชน์

1. ส่งเสริมการศึกษาและการวิจัยเรื่องความเกลียดชังในสถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาควรบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับความเกลียดชัง อคติ และสิทธิมนุษยชนในหลักสูตรทุกระดับ และจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น การสัมมนา นิทรรศการ หรือหลักสูตรระยะสั้น

2. ภาครัฐและเอกชนร่วมกันสร้างสื่อและพื้นที่ปลอดภัย ภาครัฐจัดเก็บข้อมูลและเฝ้าระวังความเกลียดชังเชิงระบบ พร้อมจัดทำแคมเปญรณรงค์ที่เข้าถึงประชาชนในวงกว้าง ส่วนภาคเอกชน เช่น ผู้ผลิตสื่อ ควรร่วมผลิตเนื้อหาเชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนความหลากหลายทางอัตลักษณ์และลดการเหมารวม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรขยายการศึกษาไปยังมิติอื่นของความเกลียดชัง เช่น ความแตกต่างทางศาสนา หรือชนชั้น หรือชุดความคิดอื่นที่ถูกสร้างขึ้นจนทำให้เกิดอคติระหว่างกันในสังคมไทย

รายการอ้างอิง

- นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2556). รายงานการวิจัย เรื่อง วัฒนธรรมอคติทางเพศในสังคมไทย ทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2550. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2565). พลวัตสังคมไทยกับอคติต่อคนข้ามเพศและคนรักเพศเดียวกัน. ใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (บ.ก.), **ส่องอคติ (2): ความเป็นมนุษย์กับภูมิทัศน์อคติไทย** (หน้า 145-210). ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- วรเทพ ว่องสรรพการ. (2561). วาทกรรมความเป็นไทยกับการควบคุมทางสังคม. **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**, 40(1), หน้า 124-157.
- สฤณี อาชวานันทกุล ญัฐสิริ รัชเกียรติวงศ์ และวนิชา ดิเรกอุดมศักดิ์. (2557). ความเหลื่อมล้ำกับตลาดทุนและกรณีหุ้นการเมือง. ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร (บ.ก.), **สู่สังคมไทยเสมอหน้า** (หน้า 61-88). มติชน.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). **ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 (ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา)**. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อภิชาติ สถิตนิรามัย และอนุสรณ์ อนุโน. (2560). รายงานการวิจัย เรื่อง “การเมืองคนดี”: ความคิดปฏิบัติการ และอัตลักษณ์ทางการเมืองของผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย”. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. (2557). เครือข่ายอำนาจทักษิณ: โครงสร้าง บทบาท และพลวัต. ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร (บ.ก.), **สู่สังคมไทยเสมอหน้า** (หน้า 193-230). มติชน.
- อุษณีย์ ธโนศวรรย์ และศรีชัย พรประชาธรรม. (2553). การศึกษา: มายาการความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม. ใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บ.ก.), **ความรุนแรงซ่อน/หาสังคมไทย** (หน้า 219-326). มติชน.
- Althusser, L. (1971). Ideology and ideological state apparatuses. In L. Althusser (Ed.), **Lenin and Philosophy and Other Essays** (pp. 127–186). Monthly Review Press.
- Anderson, B. (1991). **Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism**. Verso.
- Bourdieu, P. (1977). **Reproduction in Education, Society and Culture**. (R. Nice, Trans.). Sage Publications.
- Butler, J. (1990). **Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity**. Routledge.
- Cortese, A. (2006). **Opposing Hate Speech**. Praegers.
- Delgado, R., & Stefancic, J. (2017). **Critical Race Theory: An Introduction** (3rd ed.). NYU Press.

- Foucault, M. (1978). **The History of Sexuality: Volume I—An Introduction**. (R. Hurley, Trans.). Pantheon Books.
- Iyengar, S., Sood, G., & Lelkes, Y. (2012). Affect, not ideology: a social identity perspective on polarization. **Public Opinion Quarterly**, 76(3), pp. 405–431.
- Matsuda, M. J. (1989). Public response to racist speech: considering the victim's story. **Michigan Law Review**, 87(8), pp. 2320–2381.